

ОБГРУНТУВАННЯ КОРДОНІВ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО ПРИАЗОВ'Я

Воровка Володимир - к.геогр.н.

*Мелітопольський державний педагогічний
університет*

Визначення кордонів ландшафтних систем є одним з основних завдань ландшафтознавства і конструктивно-географічних досліджень, оскільки дає змогу розмежувати ландшафтні комплекси у відповідності до їх структурно-функціональних ознак з метою подальших досліджень. Обґрунтування кордонів географічного об'єкту чи території є цінним не тільки для географічних у широкому значенні (геологічних, геоморфологічних, гідрологічних, ґрунтознавчих, метеорологічних, кліматологічних, ландшафтних), а й дуже важливим для інших напрямів досліджень даної території – ботанічних, зоологічних, екологічних. Це пояснюється тим, що чітка визначеність кордонів території дозволяє чітко спланувати її дослідження і перспективи розвитку.

Загалом у географічній літературі сформувалось уявлення про подвійний характер терміну "кордон": з одного боку, це розподільча лінія, яка дозволяє обмежити територію і чітко її розділити (дискретна, або лінійна межа). З іншого боку, це перехідні зони або смуги, які характеризуються поступовим переходом від однієї території до іншої (континуальна межа). Для негеографічних досліджень, які не потребують принципності у визначенні кордонів, використовується більш загальне і стійке розуміння терміну "кордон", яке пов'язане з процесом оконтурювання.

Визначення кордонів може здійснюватись у відповідності до структури території та виконуваних нею функцій: за генетико-морфологічною структурою, позиційно-динамічними особливостями, парагенетичними ознаками, басейнвою структурою. Крім природних ознак виділення кордонів Північно-Західного Приазов'я може здійснюватись з використанням адміністративно-територіального підходу (за політико-адміністративним поділом), економіко-географічного підходу (у відповідності до економічного районування), рекреаційно-територіального принципу, історико-географічних особливостей території тощо. Для дослідження природних процесів і явищ, парадинамічних і парагенетичних зв'язків у її межах найбільш доцільно використовувати басейновий підхід. За державною належністю Приазов'я поділяється на дві частини – українське і російське.

Українське Приазов'я як географічний регіон розташований у приморській смузі Азовського моря і обмежений державними кордонами з Російською Федерацією: на північному сході – сухопутним, а на південному сході – морським по Азовському морю і Керченській протоці. Більшість вчених на основі різних підходів виділяють у межах Українського Приазов'я кілька територіальних складових: за адміністративно-територіальним устроєм – Донецьке, Запорізьке, Херсонське, Кримське Приазов'я, за місцезнаходженням – Присиваське Приазов'я, Керченське Приазов'я, Північно-Західне Приазов'я і північне (північно-східне) Приазов'я тощо.

Дослідження приазовських територій і зокрема Північно-Західного Приазов'я, аналіз різнопланових наукових досліджень і літератури за даним регіоном дозволило авторові статті виявити проблему невизначеності кордонів Північно-Західного Приазов'я. У зв'язку з цим метою статті є обґрунтування (на основі існуючих досліджень і сучасних підходів) кордонів території у відповідності до її структурно-функціонального призначення. Основними задачами статті є: аналіз існуючих визначень кордонів Північно-Західного Приазов'я; обґрунтування чітких меж досліджуваної території для подальшого використання у різнопланових наукових дослідженнях.

З 50-60-х років XX століття у географічній літературі з'явилось поняття Північно-Західне Приазов'я. Під ним розумілася територія, прилегла до північно-західного узбережжя Азовського моря. Незважаючи на єдність науковців щодо розуміння суті території, назви та єдину думку щодо її географічного розташування, єдиної думки щодо кордонів Північно-Західного Приазов'я немає. Існують окремі розрізнені спроби окреслення кордонів території, які ми спробуємо проаналізувати та обґрунтувати кордони Північно-Західного Приазов'я.

У відповідності до мети статті, кордони Північно-Західного Приазов'я визначатимемо як лінійну (об'єктивно існуючу, реальну) межу або контур, місцезположення якої можна встановити однозначно [1] з метою подальшого використання у регіональних дослідженнях. Таким кордоном може виступити лінія вододілу, оскільки вона є найхарактернішим проявом процесів диференціації речовини (в даному випадку – розподіл водних потоків).

В даній статті ми спробуємо визначити чіткий кордон Північно-Західного Приазов'я і знехтуємо діалектичною єдністю властивостей дискретності (переривчастості) і континуальності (неперервності) географічного простору, які проявляються спільно і є взаємодоповнюючими. Дискретність-континуальність кордонів є водночас наслідком певного процесу взаємодії граничних ландшафтних комплексів, і як фактор, що зумовлює розподільчий вплив на речовинно-енергетичні потоки (бар'єр) та структуру граничних ландшафтів.

У даній статті термін «кордон» використовується у значенні природної межі, яка існує об'єктивно та незалежно від наших знань про неї, виникає та формується в процесі самоорганізації і саморозвитку природних систем, а також обмежує природні еколого-географічні процеси у межах території.

Більшість досліджень Північно-Західного Приазов'я ґрунтується на басейновому підході до визначення кордонів і виконана у різні роки переважно науковцями та співробітниками Мелітопольського державного педагогічного університету (інституту). Але й серед них немає єдиної думки щодо визначення чітких кордонів даного географічного регіону. Очевидно, це пов'язано з тим, що кожен з дослідників не дає чіткого обґрунтування саме ним визначених меж.

Так, П.Р. Кулик [2] визначає межі території наступним чином: від затоки Сивашки на заході до межі з Донецькою областю на сході; на півночі – по межі з адміністративним кордоном Дніпропетровської області. Цієї ж точки зору

притримується Міллер М.Є. [3]. Таке визначення кордонів не є раціональним з позицій фізико-географічних та екологічних досліджень, оскільки фактично повторює кордони адміністративної Запорізької області, а значить є актуальним переважно для економіко-географічних досліджень.

Муліка А.М. [4] визначає Західне Приазов'я як південно-західну частину Запорізької області. Це створює уявлення про територію як деяке аморфне тіло без чітких меж або ж обмежене адміністративним кордоном.

У монографії з геології Азовського моря [5] досліджувана територія розглядається як частина (західна) водозбірного басейну Азовського моря, яка обмежується вододілами Приазовської, Середньоросійської височин, Донецького кряжу як західними кордонами і Кримськими горами як південним кордоном. Загалом кордони відповідають басейновому підходу, але щодо безпосередньо кордонів Північно-Західного Приазов'я, то слід більш точно підходити до визначення західного і східного кордонів.

У багатотомнику за ред. М.С. Каганера "Ресурсы поверхностных вод ..." [6] регіони і кордони Приазов'я визначають за характером формування хімічного складу поверхневих вод, де розрізняють північно-східну, південну і південно-західну частини. Виходячи з аналізу наявної інформації, західним кордоном Північно-Західного Приазов'я є вододіл Дніпра і річок Присивашся (очевидно, це Великий і Малий Утлюки та Молочна), східним – вододіл річок Міуса і Тузлова, а північним – вододіл Приазовської височини і Донецького кряжу. Таким чином, усе північно-західне і північне узбережжя Азовського моря від дельти Дону до Утлюцького лиману включно з прилеглою сушею віднесене до Північно-Західного Приазов'я. На нашу думку, територія на схід від гирла Кальміусу має бути віднесена до північного Приазов'я, а територія на захід – до північно-західного, оскільки саме тут відбувається злам загального напрямку берегової лінії з північного на північно-західний.

У дослідженні Гаркуші Г.І. [7] вказується, що Північно-Західне Приазов'я розташоване на півдні Запорізької області між вододілами річок Берди і Кальміусу на сході та річок Дніпра і Молочної на заході. Північний кордон збігається з вододілом Чорного та Азовського морів, а на півдні територія омивається водами Азовського моря. На нашу думку, таке визначення кордонів північно-Західного Приазов'я найбільш повно відповідає суті як за змістом, так і територіально, але доцільно було б вилучити з нього адміністративний признак – територію Запорізької області, оскільки басейн Великого Утлюка частково розміщений у межах адміністративного кордону Херсонської області.

Очевидно, басейновий підхід у визначенні кордонів Північно-Західного Приазов'я є найбільш доцільним, оскільки за функціональною ознакою територія є частиною басейну Азовського моря, виступаючи в якості єдиної парадинамічної системи. Виходячи з цього, Північно-Західне Приазов'я як географічна територія, обмежується: зі сходу – лінією вододілу річок Берди і Кальміусу з Кальчиком; з заходу і північного заходу – лінією вододілу річок Дніпра і Молочної (з врахуванням басейну р. Великий Утлюк); на півночі – лінією вододілу Приазовської височини між річками Бердою (з Каратипем і Каратюком) та системою приток Мокрої, Сухої Конки і Гайчура з Кам'янкою. 3

півдня територія обмежується береговою лінією Азовського моря з його затоками і лиманами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології. – К.: Либідь, 1993. – 224 с.
2. Кулик П.Р. Внутрішні води Західного Приазов'я / Проблемы экологии и природопользования. Сборн. научн. трудов преподавателей и сотрудников естественно-географического факультета МГПИ. – Мелитополь, 1994. – С. 118-134
3. Миллер М.Е. Речная сеть Северо-Западного Приазовья // Природное хозяйство и природа Северо-Запада Приазов'я. Известия Мелитопольского отдела ГО СССР. Вып. 2 (сборник статей). Л., 1972. – С. 29-34
4. Муліка А.М. Геоморфологія басейну р. Молочної і Молочного лиману // Геологія та нафтогазоносність півдня України / Відп. ред. Д.Н. Коваленко. – К.: Вид-во АН УРСР, 1963. – С. 106-120.
5. Геология Азовского моря / Отв. ред. Е.Ф. Шнюков. – К.: Наука, 1974. – 248 с
6. Бассейн Северского Донца и реки Приазовья // Ресурсы поверхностных вод СССР. Том 6. Украина и Молдавия. Выпуск 3 / Под ред. М.С. Каганера. – Л.: Гидрометеорологическое изд-во, 1967. – 491 с.
7. Гаркуша Г.И. О геолого-геоморфологическом строении Северо-Западного Приазов'я // Природное хозяйство и природа Северо-Запада Приазов'я. Известия Мелитопольского отдела ГО СССР. Вып. 2 (сборник статей). Л., 1972. – С. 14-18.

З ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ»

*Галаган О.К. - асистент кафедри екології та методики викладання
Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Тараса Шевченка*

Виходячи з етимології термінів «інновації» та «методи», ми розуміємо, що інноваційні методи навчання – це сукупність методів, що введенні останнім часом для стимулювання активної позиції студентів та кращого забезпечення навчального процесу. Кожен викладач, за час своєї педагогічної діяльності, напрацював власні принципи, методи, форми та засоби викладання і оцінювання знань студентів – таким чином долучив щось нове до інноваційних методів навчання.

Курс «Основи екології» вивчається на всіх спеціальностях нашого інституту на протязі одного семестру і складається з 2 кредитів, 3 модулів та 2 змістових модулів.

Ця дисципліна носить ознайомчий характер для студентів факультетів: іноземних мов, дошкільної освіти, фізичного виховання, трудового навчання, обслуговуючої праці, музики та образотворчого мистецтва. Тому наше завдання: розглянути якомога більше матеріалу за короткий час. Також, за один семестр, слід здійснити екологічне виховання, а найголовніше пробудити екологічну свідомість кожного студента.